

POST-HUMANE

STEDENBOUW

HOE DE NOTIE VAN HET ANTROPOCEEN HET ONTWERPVERTOOG (VERDER) DEPOLITISEERT

Hoewel de notie van het antropoceen een uitdagend, relevant wetenschappelijk concept is, dringt de vraag zich op of het stedenbouwkundig ontwerp zich de gerelateerde theoretische reflecties over post-humane methodes en projecten wel kan veroorloven.

Tijdens de laatste decennia van de twintigste eeuw, bevond de stedenbouw zich in een diepe disciplinaire crisis. Deze crisis was voornamelijk te wijten aan het falend modernistisch instrumentarium dat zowel geïdealiseerde projecten top-down oplegde als functionele zonering tussen groen en grijs, natuur en cultuur, op grote schaal doorvoerde. Recente stedenbouwkundige vertogen en praktijken, zoals *'landscape urbanism'* en *'ecological urbanism'*, trachten de discipline opnieuw operationeel te maken door zich te richten op bottom-up flexibele processen en systemen in plaats van top-down organiserende vormen en structuren. Deze nieuwe richtingen in ontwerp ambiëren de scheiding tussen groen en grijs te doorbreken en aan de slag te gaan met hybride natuur-cultuur relaties.

In de ontwerpvoorstellen worden complexe systemen geformuleerd waarin humane en niet-humane actoren fundamenteel verstrengeld zijn. Centraal binnen deze disciplinaire heroriëntering is de focus op groene en blauwe systemen, of *'ecologische infrastructuur'*, als kern van het ontwerp. Vegetatie, topografie en water zijn de geprefereerde media, als reactie op de grootschalige toepassing van beton- en staalstructuren. Met de ecologische infrastructuur wil men wisselwerkingen opzetten tussen de gebouwde omgeving en bio-fysische *'natuurlijke'*

processen. Men stelt dat de fusie van de disciplines van ecologie en ontwerp kan leiden naar co-adaptieve, zelfregulerende socio-ecologische structuren. In *Projective Ecologies* (2014), bijvoorbeeld, exploreren Reed en Lister allianties tussen landschapsarchitectuur en systeemecologie om interacties tussen sociale en natuurlijke processen op te zetten. In de *best practices* die Reed en Lister opvoeren, alsook in de meeste ontwerpen die onder de noemer van *ecological urbanism* en *landscape urbanism* vallen, vertaalt deze aanpak zich in het ontwerp van een vegetatie-en waterinfrastructuur die als publieke, ecologische ruggengraat fungeert voor een vrij onbepaald en onzeker verstedelijkingsprogramma. Bureau's zoals Groundlab, Stoss, Field Operations, PEG office of landscape-architecture, OPSYS, en P-REX lab, investeren de meeste ontwerpenergie in het gedetailleerd uitwerken van de ecologische infrastructuur, met complexe prognoses over de biodiversiteit en veerkracht van het ontworpen systeem. Het verstedelijkingsprogramma, aan de andere kant, wordt nauwelijks gedefinieerd, waardoor - in de woorden van Charles Waldheim - deze nieuwe generatie van ontwerpen *"ecologically literate and economically viable"* is. Het verstedelijkingsprogramma is *'co-adaptief'* en *'zelfregulerend'* met de ecologische infrastructuur.

“Make Kin, not Babies”

De recente term, of het fenomeen, van het antropoceen heeft deze vertogen kracht bijgezet en vooral ontwerptheorie vleugels gegeven in de conceptualisering van natuur-cultuur relaties, of beter humane en niet-humane interacties. In het nieuwe geologische tijdperk zijn menselijke en natuurlijke processen fundamenteel verstrengeld in complexe, niet-lineaire en onbepaalde systemen. Erik Swyngedouw stelt scherp in recent werk dat in theorievorming over het antropoceen niet alleen de mens erkend wordt als actor in de transformatie van de geo-historische processen, maar dat er evenzeer een nieuw methodologisch kader naar voor wordt geschoven dat een symmetrie tussen humane en niet-humane actoren nastreeft. Deze meer-dan-humane of post-humane theorievorming fungeert niet enkel als analysekader om socio-ecologische processen te begrijpen, maar heeft de expliciete ambitie om deze socio-ecologische processen te ordenen, en inderdaad te ontwerpen, in de veronderstelling dat mens en niet-mens gelijkwaardig dienen behandeld te worden. Architectuur en stedenbouw wordt vandaag geïnspireerd door deze recente literatuur in *Science Technology and Society studies*, sociale theorie en geografie waarin de post-humane agenda verkend wordt, en vloeiende transitie tussen ‘het sociale’ en ‘het natuurlijke’, subject en object, lichaam en geest de horizon is. Voorgezeten door prominente theoretici als Bruno Latour en Donna Haraway, ziet het post-humane vertoog het als een centrale taak om deze moderne natuur-cultuur tegenstellingen te overstijgen daar ze verantwoordelijk gehouden worden voor ons onduurzaam en onethisch gedrag tegenover het milieu; een gedrag dat antropoceen-hubris voortbrengt en ons laat vergeten dat we deel zijn van een ecologisch systeem waarin de humane en niet-humane wereld inherent afhankelijk van elkaar zijn.

Het gros van de post-humane literatuur wil ons vooral bewust maken van een multi-soorten wereld waarvan we deel uitmaken. Dit bewustzijn, geloven ze, zou onze attitude kunnen veranderen naar een sterk engagement en zorg voor onze medesoorten. Hoewel deze attitude van denken-met, leven-met en ontwerpen-met de

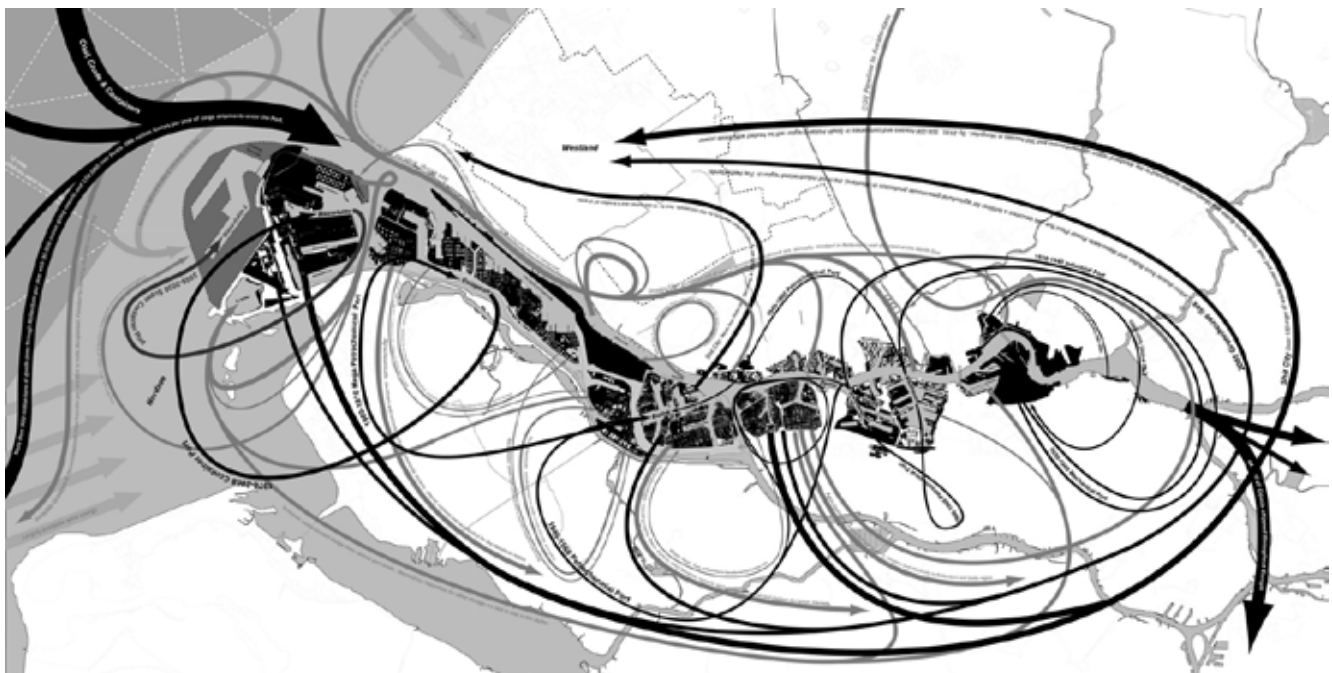
niet-humane actor schijnbaar fijngevoelig is, leidt deze logica momenteel tot anti-humanistische stellingen die het systemische boven het intentionele plaatsen; de ecologische rationaliteit boven sociaal-politieke keuzes. Er wordt meer autoriteit gegeven aan systemen en modellen uit de exacte wetenschap in de bepaling van maatschappelijke ontwikkelingen, dan aan fundamentele politieke vragen en doelstellingen. De geograaf Nigel Thrift stelt zelfs dat ethiek in het gedrang komt: “*klassieke ethische vragen als ‘Wat heb ik gedaan?’ en ‘Wat zou ik moeten doen?’ worden veel moeilijker wanneer de ‘ik’ in deze vragen zo zwak is.*” Zijn bezorgdheid is terecht. Prominente stemmen zoals Donna Haraway lanceerde recent de boutade “*Make Kin, not Babies*”. Met deze uitspraak doelt Haraway niet alleen op de prioriteit van verwantschappen met, en

zorg voor, medesoorten, maar stelt dat we vanuit die zorg onze ‘soort’ aan banden moeten leggen. In haar laatste boek, bevraagt Haraway “*decolonial feminist reproductive freedom*” in een multi-soorten wereld en stelt dat “*het niet slechts een humanistische zaak kan zijn, ongeacht hoe anti-imperialistisch, antiracistisch en pro-vrouw.*” Als we te ver gaan in het aligneren met een post-humane agenda dreigen we met ‘eco-fascisme’ te flirtten. Timothy Morton noemt het de cult

van de dood; een dystopische maatschappij die gedicteerd wordt door normen getransponeerd vanuit de ecologie en biologie. De progressieve waarden, zoals anti-imperialisme, anti-racisme, en feminisme, waar we in de twintigste eeuw hard voor gewerkt en gevochten hebben, verschuiven in die maatschappij onverbiddeijk naar de marge.

Het ecologische als ruggengraat voor een onbepaald verstedelijgingsprogramma

Een analyse van de Maas-Rijn delta door OPSYS samen met Pierre Bélanger (2009). Het hieruit voortvloeiende ontwerp wil de logistiek van de haven van Rotterdam verbinden met haar bio-fysische processen. Bron: overgenomen uit Reed & Lister (2014).

Het Deep Ground project van Groundlab voor het Chinese Longgang. De groene en blauwe systemen als gedetailleerd uitgewerkte drager van het project. Het verstedelijkingsprogramma blijft grijs en vaag.
Bron: Groundlab (2008)

Het socio-ecologisch raamwerk verschaalt naar een dominant biologisch perspectief

Post-humane stedenbouw

In hedendaagse ontwerptrends is deze verheerlijking van de post-humane agenda niet veraf. In veel gevallen wordt het socio-ecologisch raamwerk verschaald naar een dominant biologisch perspectief, met de veronderstelling dat een rechtvaardige en duurzame verstedelijking zal voortkomen vanuit de versterking van natuurlijke processen. Of meer bedenkelijk, dat de markt een natuurlijk proces is. Maatschappelijke ontwikkeling wordt impliciet beschouwd als natuurlijk geleid door co-evolutionaire en co-adaptieve interacties met de 'natuurlijke' omgeving. Deze denkwijze leunt sterk aan bij een organicistische redenering waarin *agency*, en meer bepaald politieke actoren, niet in rekening worden gebracht. Sociaal-politieke prioriteiten en bezorgdheden worden kortgesloten door een focus op dominante natuurlijke, evolutionaire processen. We zien in architectuur en stedenbouw een terugkeer naar de 19de-eeuwse natuurfilosofie: Een duurzaam en evenwichtig natuurlijk systeem impliceert een duurzaam en evenwichtig maatschappelijk systeem. Expliciete reflectie en projectie over maatschappelijke doelstellingen en projecten, zoals sociale gelijkheid en rechtvaardigheid, dreigen te verdwijnen onder de berg aan complexe dataverzameling en verwerking van ecologische parameters. Meer nog, zoals Erik Swyngedouw uitlegt in 'Apocalypse forever?', de focus op 'exacte' wetenschap impliceert dat technologisch-wetenschappelijke aanpassingen als interventies voldoende bevonden worden om uit de klimaatimpasse te komen zonder dat ons politiek-economisch systeem van groei/kapitalisme bevroegd wordt.

Hoewel de notie van het antropoceen een uitdagend, relevant wetenschappelijk concept is, dringt de vraag zich op of het stedenbouwkundig ontwerp zich de gerelateerde theoretische reflecties over post-humane methodes en projecten kan veroorloven. De veronderstelde continuïteit tussen humane en niet-humane actoren leidt momenteel tot een grootschalige implementatie van ontwerpen waarin kritische reflectie en politieke

keuzes worden kortgesloten door een fascinatie met niet-humane actoren, systemen en processen. Het verstedelijkingsproject wordt geacht 'mee' te evolueren met het ecologische project. Sceptischer gesteld, de markt krijgt carte blanche en wordt beschouwd als een 'natuurlijke' kracht die regulerend werkt. Hoe vermijden we dat ontwerp verder depolitiseert? Meer nog, hoe vermijden we dat ontwerp ideologisch duistere paden bewandelt en 20ste-eeuws progressief gedachtegoed negeert onder het mom van 'verwantschappen maken met medesoorten'?

Literatuurselectie

- De Block, G. (2016) Ecological Infrastructure in a Critical-Historical Perspective: From Engineering 'Social' Territory to Encoding 'Natural' Topography. *Environment and Planning A*, 48 (2), pp. 367–390.
- De Block, G. & V. Vicenzotti (2018) The Effects of Affect. A Plea for Sustaining Distance between the Human and Non-Human. *Journal of Landscape Architecture (Jola)* (In press).
- Haraway, D. (2016) *Staying with the Trouble. Making Kin in the Chthulucene*. Durham: Duke University Press.
- Reed, C. & N.-M. Lister (2014) *Projective Ecologies*. New York: Harvard University Graduate School of Design, Actar Publishers.
- Swyngedouw, E. (2018) More-Than-Human Constellations as Immune-Biopolitical Fantasy in the Urbicene. *New Geographies: Posthuman*, 9 (January), pp. 19-23.

Greet De Block (Greet.DeBlock@UAntwerpen.be) is docent stadsstudies aan de Universiteit Antwerpen. Dit artikel is gebaseerd op onderzoek dat eerder verscheen in *Environment and Planning A* en het *Journal of Landscape Architecture* (zie de literatuurselectie).